

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ : TRG5780249

ชื่อโครงการ : การศึกษาพฤกษศาสตร์พื้นบ้านของวัชพืชในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

ชื่อนักวิจัย : กมลเนตร ศรีธิ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อีเมล : kamonnate.srithi@gmail.com

ระยะเวลาโครงการ : 1 กรกฎาคม 2557 ถึง 30 มิถุนายน 2560

แม้วัชพืชจะส่งผลเสียต่อผลผลิตของพืชปลูก อย่างไรก็ตามยังมีวัชพืชอีกเป็นจำนวนมากที่มีคุณประโยชน์ที่สำคัญในด้านอื่น ๆ ดังนั้นจึงเป็นที่น่ากังวลว่าการทำการเกษตรแบบเข้มข้นและการกำจัดวัชพืชให้หมดสิ้นไปโดยไม่คำนึงถึงสรรพประโยชน์ในด้านต่าง ๆ จะมีผลทำให้ความหลากหลายของวัชพืชที่มีประโยชน์ในระบบนิเวศเกษตรรวมถึงองค์ความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวัชพืชเหล่านั้นค่อย ๆ สูญหายไปด้วย โครงการวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากวัชพืช โดยมีพื้นที่ศึกษาได้แก่ แปลงปลูกชาซึ่งตั้งอยู่ในสี่หมู่บ้านในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ทำการสำรวจชนิดของวัชพืชด้วยการสุ่มตัวอย่างแบบ Belt-transect ขนาดพื้นที่ 25 ตร. ม. (0.50 ม. x 50 ม.) ในแปลงปลูกชาจำนวน 5-10 แปลงในแต่ละหมู่บ้าน ทำการเก็บข้อมูลการใช้ประโยชน์จากวัชพืชโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ดัชนีทางพฤกษศาสตร์พื้นบ้าน ได้แก่ Cultural Importance Index (CI) Informant Consensus Factor (ICF) Relative Frequency of Citation (RFC) และ Fidelity Level (FL) ผลการสำรวจแปลงปลูกชาทั้งสิ้น 26 แปลงพบวัชพืชจำนวน 317 ชนิด จาก 85 วงศ์ เป็นวัชพืชที่มีรายงานการใช้ประโยชน์ในแก้มวดหมู จำนวน 213 ชนิด รายงานการใช้ประโยชน์จากวัชพืชส่วนมากถูกจัดอยู่ในหมวดหมู่อาหารและสมุนไพร ซึ่งข้อมูลนี้บ่งชี้ถึงความสำคัญของวัชพืชต่อการดำรงชีวิตของคนท้องถิ่นในชนบท ตัวอย่างวัชพืชที่มีค่าดัชนีต่าง ๆ สูง ได้แก่ ผักกาดข้าง ดาวกระจายได้หวัน สาบเสือ สาบหมา ผักชีดอย สันโลก และ ไมยราบ เป็นต้น การใช้ประโยชน์ของวัชพืชบางชนิดมีความคล้ายคลึงกันระหว่างหมู่บ้านหรือในงานศึกษาอื่น ๆ บ่งชี้ถึงค่านิยมหรือประสิทธิภาพของวัชพืชเหล่านั้นในการใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง นอกจากนี้ พบว่าวัชพืชที่ใช้ประโยชน์ได้บางชนิดนั้นจัดเป็นชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน แสดงให้เห็นว่าวัชพืชเหล่านี้เป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในท้องถิ่นและอาจใช้เป็นแหล่งทรัพยากรทางเลือกสำหรับการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ ได้ในอนาคต เนื่องจากการปรากฏของวัชพืชที่รุกรานในแปลงปลูกพืชอาจส่งผลกระทบต่อถิ่นที่อยู่ของพืชพรรณท้องถิ่น ดังนั้นการนำข้อมูลการใช้ประโยชน์จากวัชพืชไปบูรณาการเข้ากับกลยุทธ์ในการจัดการวัชพืชอาจเป็นวิธีการที่จะช่วยลดประชากรวัชพืชในระบบนิเวศเกษตรแต่ยังคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพและองค์ความรู้พื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวัชพืชในระยะยาว

คำหลัก : ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นที่รุกราน, พืชสมุนไพร, วัชพืชที่มีประโยชน์, วัชพืชในไร่ชา, องค์ความรู้พื้นบ้าน

Abstract

Project Code : TRG5780249

Project Title : Ethnobotanical study of common weed flora in Chiang Mai province, Thailand

Investigator : Kamonnate Srithi, Maejo University

E-mail Address : kamonnate.srithi@gmail.com

Project Period : 1 July 2014 – 30 June 2017

Despite the negative impacts on crop production, lots of weeds also have other important values. Based on concerns that useful weed diversity in agroecosystems as well as associated traditional knowledge may be declining due to agricultural intensification and indiscriminate eradication of weeds, this research project aimed to study traditional knowledge of uses of weeds in four villages located in different districts of Chiang Mai province. In each village, five to ten tea plantations were selected as study site for weed sampling using belt-transects of 25 m² (0.50 m. x 50 m.). Use data of weeds were collected through interviews with the key informants and analyzed by the use of ethnobotanical indices, i.e., Cultural Importance Index (CI) Informant Consensus Factor (ICF) Relative Frequency of Citation (RFC) and Fidelity Level (FL). In total, 317 weed species from 85 families were recorded in 26 belt-transects, of which 213 were useful for nine use-categories. The useful weeds were mostly reported as food and medicine, demonstrating the positive contributions of weeds to the rural livelihood. Examples of weeds with high value for ethnobotanical indices included *Crassocephalum crepidioides*, *Bidens pilosa*, *Chromolaena odorata*, *Ageratina adenophora*, *Dichrocephala integrifolia*, *Clausena excavata*, and *Mimosa pudica*, etc. Uses of some weeds were shared between villages or with other studies, indicating the efficacy or the preference to these species for particular use. In addition, the findings showed that many of useful weeds are invasive species, suggesting that they are prevalent and inexpensive resources for rural people and could represent alternative resources in the future. Because the occurrence of invasive weeds may affect the natural habitats of the native flora, integrating the exploitation of weeds into weed management strategies may reduce the weed population while sustaining agrobiodiversity and conserving associated traditional knowledge in the long run.

Keywords: Invasive species, Medicinal plant, Useful weed, Weeds of tea plantation, Traditional knowledge.